

Jules Verne for norske lesere gjennom 100 år.

Per Johan Moe
Universitetet i Sørøst-Norge, Institutt for språk og litteratur

Norsk oversetterleksikon.

Publisher's version:

<https://www.oversetterleksikon.no/jules-verne-for-norske-lesere-gjennom-100-ar/>

Jules Verne for norske lesere gjennom 100 år

Av Per Johan Moe - 23. august 2019

Da den første oversettelsen av en Jules Verne-roman utkom i Kristiania i 1873, var dansk skriftspråket i Norge. De neste hundre årene skulle vi få en rekke Verne-oversettelser på både bokmål og nynorsk, men ofte i sterkt forkortede utgaver bearbeidet for barn og unge.

Den franske forfatteren Jules Verne (1828–1905) utga rundt 60 romaner. I tillegg skrev han noveller, dikt og sanger, stykker for musikkteater og sakprosa. 54 av romanene inngår i serien som Hetzel-forlaget i Paris kalte «Voyages Extraordinaires». Dette var multimodale tekster: rikt illustrerte fantasireisefortellinger med mye faktastoff. I originalversjon fremstår de som en kombinasjon av roman og sakprosa, der bokillustrasjoner – deriblant plansjer og kart – var en sentral del. Bøkene ble utgitt i Paris fra 1863 til like etter Vernes død i 1905.

Det er nok en utbredt oppfatning at det meste Verne skrev foreligger på norsk. Saken er snarere at norske lesere har hatt få anledninger til å bli kjent med den virkelige Verne. Hoveddelen av det som har blitt publisert på norsk, er forkortede, omarbeidede utgaver, beregnet på unge lesere. Dermed har nok mange fått inntrykk av at Vernes fortellinger først og fremst er ungdomslitteratur. Dette er nok ikke helt rettferdig mot forfatterskapet. Selv om bøkene til alle tider har appellert også til yngre lesere, later det til at originaltekstene er skrevet med tanke på flere aldersgrupper. Høyst sannsynlig har dette vært en bestilling fra utgiveren. Før bokutgivelse ble romanene gjerne først trykket som føljetong i forlagets familiemagasin.[\[1\]](#)

Verne-utgivelser også i andre land utenfor Frankrike er resultatet av en tilsvarende redigering som i Norge. Faktisk kan vi godt si at de utgivelsene som gjorde forfatterskapet verdenskjent, var andre skribenters gjenfortellinger. Det er ikke alltid tydelig opplyst når bøker som bærer Vernes navn, i virkeligheten er kortversjoner.

Av forfatterens romantitler har i skrivende stund om lag 20 kommet ut på norske forlag, om vi medregner de dansk-norske forlagshusene som publiserte i Norge og oppga Christiania på tittelbladet. Det totale antall oversettelser i bokform til dansk eller norsk er drøyt 80, og over 90 om vi inkluderer avisføljetonger. Det foreligger med andre ord en rekke versjoner av samme verk.

Selv om de fleste som har lest Jules Verne på norsk kjenner forfatterskapet gjennom en eller annen form for tilrettelagt, forkortet versjon – kanskje uten å være klar over det – vil mange si at de har gode bokminner fra sine første møter med fortellingene. Men Vernes egen stemme er gjerne gått tapt i mange av disse utgivelsene. Forfatterens dybdebeskrivelser av personer eller miljøer mangler ofte – likeså hans mange naturvitenskapelige eller geografiske utgreiinger. Mange av disse utgivelsene må

kalles adaptasjoner av forfatterens verk. Noen ganger forsøker oversettere gjennom forenklede omskrivninger og forklarende sammendrag å tilrettelegge for også de minste. I noen tilfeller står bare et grovt handlingsreferat igjen. Tross dette har mange opplevd at disse fortellingene har hatt noe nesten magisk og fengslende over seg, og de har vært en viktig døråpner til den fantastiske bokverden. Ikke minst har den lange rekken av forkortede reutgivelser bidratt til å holde forfatternavnet kjent gjennom generasjoner.

Verne og Norge

En vesentlig side ved forfatterskapet omhandler tematikk og geografi relatert til norske forhold. Verne hadde en egen interesse for det nordlige, spesielt Skottland og Norge. Land og folk i disse to kystnasjonene, som ennå ikke hadde blitt uavhengige stater, fascinerte ham. Kort tid før han begynte å skrive lengre prosaverker, reiste han hit selv.

Mye av det Verne skrev om Norge er utelatt i de norske utgavene. Utelatelsene kan i dag fremstå som uforståelig med tanke på den åpenbare interesse disse delene ville kunne ha for en norsk leser. Årsaken er sannsynligvis at flere oversettelser ikke har tatt utgangspunkt i den franske originalteksten, men basert seg på andre lands allerede forkortede bokutgaver.

Hundre år

Denne artikkelen vil hovedsakelig ta for seg hundreårsperioden fra den første Verne-oversettelsen kom på trykk i Christiania i 1873 og frem til 1971. Da kom den hittil eneste oversettelsen av forfatterens roman *Un Billet de loterie: Le numéro 9672*, der hele handlingen er lagt til Norge. Romanen fikk tittelen *Det store loddet* da den ble utgitt av C. Huitfeldt forlag.

Også etter 1970-årene har Vernes bøker blitt utgitt i Norge, men frem mot årtusenskiftet var utgivelsene for det meste sterkt forkortede versjoner av de samme titlene som tidligere. I samme periode har forfatterskapet imidlertid gjennomgått en renessanse i en rekke land. Forskning på forfatterens bokmanuskripter, korrespondanse og dagbøker har resultert i vitenskapelige artikler, biografier og kommentarutgaver. Ikke minst i engelsktalende land har forfatterskapets anseelse økt gjennom nyoversettelser av romantitler som aldri før har vært tilgjengelig i komplett lengde. Fra 1990-tallet har flere av Vernes mest kjente verk kommet i fullstendige, illustrerte utgaver også i Norge.

Bokhistoriske hovedtrekk

Hundreårsperioden fra 1870- til 1970-årene starter i en tid da det for en stor del hadde vært danske forlag som forsynte norske lesere med romaner. Først kommer en periode på rundt tretti år der det utgis et knippe meget omfangsrike Verne-oversettelser på dansk, myntet på både norsk og dansk publikum. Faktisk var disse første oversettelsene langt fyldigere og mer tro mot originalen enn de som ble utgitt etter århundreskiftet.

I 1880-årene, etter at de aller første Verne-oversettelsene var utgitt i bokform, publiseres noen av forfatterens tekster som føljetong i norske magasiner og aviser. Dette var ofte romantekster som ikke forelå fra København-forlagene, og de norske føljetongene kom gjerne raskt etter at originalutgaven var trykt i Paris. I 1896 kommer også den første landsmåloversettelsen av en Verne-tekst. Omkring

århundreskiftet får flere romanutgivelser i Norge en fornorsket språkdrakt. I noen tilfeller ser vi at det er danske oversettelser som er omarbeidet ord for ord.

Like etter 1900 utgis de første sterkt forkortede oversettelsene. De kjente romantitlene kommer i serier for voksne og i serier for barn. Noen er fellesutgivelser på dansk myntet på lesere i begge land. Fra litt etter 1920 kommer spesifikt norske Verne-utgivelser på nynorsk og bokmål. Fra omkring 1950 og resten av hundreåret publiserte en rekke norske forlag Verne-serier med forkortede utgaver, men bare unntaksvis var de oversatt fra fransk. De aller fleste utgavelsene på bokmål eller nynorsk har vært basert på oversettelser fra andre land, og fra et meget begrenset utvalg av titler. Hele tiden er det de samme, mest kjente som går igjen: *Jorden rundt på 80 dager*, *En verdensomseiling under havet*, *Den hemmelighetsfulle øya*, *Kaptein Grants barn*, *Tsarens kurér*, *Reisen til månen*, *To års ferie*, *Reisen til jordens indre*, *Fem uker i ballong* og *Kapteinen på 15 år*.

1800-tallet: De første oversettelsene

De første Jules Verne-tekster for norske lesere

Første gang Verne kom på trykk i Norden var i det danske tidsskriftet *Illustreret Folkeblad* i 1857.^[2] *På isen* var en forkortet fortelling fra forfatterens yngre år, *Un Hivernage dans les glaces* (1855), som tidlig viser hans interesse for nordområdene. Fortellingen skildrer en redningsaksjon opp til kysten av Nord-Norge på leting etter franske fangstmenn. Norske sjøfolk er med under en overvintring på Grønland, derav originaltittelen, «en overvintring i isen». Lik mye annen litteratur publisert i København kan denne oversettelsen godt ha blitt lest i Norge.

Steensballe / Larsen og *Reise til Jordens centrum* (1873)

Den første gang et forlag i Norge stod bak en Jules Verne-utgivelse i bokform var altså i 1873, og da falt valget på *Voyage au centre de la Terre* fra 1864. Ansvarlig utgiver i Christiania var P.F. Steensballe og *Reise til Jordens centrum* ble gjort tilgjengelig også for danske lesere.^[3] Peter Fredrik Steensballe (1821–1895) var selv dansk, men hadde en tid vært ansatt hos J.W. Cappelen i Christiania før han startet sin egen «boghandling» i den norske hovedstaden.

Handlingen innebærer en nedstigning i vulkanen Snefells på Island. Dit har de reisende funnet veien etter å ha studert et eldgammelt dokument i et eksemplar av Snorres *Heimskringla*. Hvorvidt romanforfatteren Verne bare feilstaver etternavnet eller bevisst ønsker å minne leserne om at hans tekst er fiksjon, får vi aldri svar på. Her er hans formulering om Snorre i kapittel to:

– Cet ouvrage! répondit mon oncle en s’animant, c’est l’*Heims-Kringla* de Snorre Turleson, le fameux auteur islandais du douzième siècle; c’est la Chronique des princes norvégiens qui régnèrent en Islande.

I Steensballes utgave har oversetteren N.A. Larsen^[4] ryddet litt opp for norske lesere som kjenner Snorres etternavn fra historiebøkene:

«Dette Værk!» svarede min Onkel oprømt, «er Heimskringla, forfattet af Snorre Sturlason, den berømte islandske Skribent, som levede i det 12te Aarhundrede, og indeholder de over Island herskende norske Kongers Sagaer.»

Inne i det meget gamle eksemplaret har bokens tidligere eier etterlatt et ark med en kodemelding, skrevet med runetegn. I Vernes originalmanus var meldingen signert «Arne Saknussemm», en lærd alkymist fra 1500-tallet. Runetegnene er avbildet i boken. Det norske forlaget og oversetteren mente øyensynlig å vite at Vernes inspirasjonskilde for romanfiguren var en historisk person, og endret navnet til Arne Magnussen. Denne antagelsen hadde de nok rett i. En islandsk filolog og historiker ved navn Árni Magnússon (1663–1730) var faktisk ansvarlig for innsamling av sagahåndskrifter på Island og i Norge.^[5] Kan hende ønsket Verne å understreke fiksjonen og bare gi et hint til virkeligheten. Når forlaget erstattet Saknussemm med Magnussen, ble imidlertid de avbildede runetegnene gale. De byttet derfor også ut selve bildene: Initialene A.S. ble til A.M. Her er korreksjonene altså mer omfattende enn å skrive Sturlason i stedet for Turleson.

I utgangspunktet fremstår utgivelsen fra 1873 som en fyldig oversettelse, temmelig tro mot forfatterens originaltekst, om vi tenker på den franske førsteutgaven i 1864. Men når Steensballes forlag, på tittelbladet, indikerer at deres oversettelse baserer seg på det 11. franske opplaget, er nok ikke dette riktig. Senere opplag var nemlig betydelig utvidet. Verket kom i fornyet utgave på fransk i 1867, nå med 56 tegninger av den franske billedkunstneren Édouard Riou. I dette opplaget hadde forfatteren lagt til mer enn to hele kapitler. Høyst sannsynlig var utvidelsen inspirert av den siste tids vitenskapelige nyoppdagelser. Etter at romanen ble påbegynt, hadde Charles Darwins store verk om *Artenes opprinnelse* (1859) kommet ut i Frankrike. I tillegg hadde den franske forskeren Boucher de Perthes' utgravninger ved Abbeville avdekket et menneskelig kjevebein fra forhistorisk tid i 1863. I Vernes 1867-utgave kan vi lese om hvordan de reisende i jordens indre finner et menneskekranium og like etter møter et lys levende kjempemenneske. Dette vesentlige tillegget, som i ettertid skulle komme til å bli oppfattet som en kjernefunksjon i handlingen, er ikke med i Steensballe-utgaven.

Fornyelse uten oppdatering

Det skulle gå hele 60 år før romanen igjen kommer ut på et norsk forlag. I 1934 er utgiver P.F. Steensballes boghandels etterfølger (Bj. Renskaug), og boken har nesten identisk tittel: *Reisen til jordens centrum*. Det påfallende er imidlertid at heller ikke i denne utgaven er forfatterens oppdaterte innhold fra 1867 tatt med – der professor Lidenbrock observerer et levende menneske inne i jordkloden. Den norske oversettelsen er ved Øystein Orre Eskeland, men hvorvidt denne baserer seg på en kombinasjon av den franske originalteksten og den danskspråklige oversettelsen fra 1873, er ukjent. Fremdeles finner vi de samme runetegnene A.M. avbildet, som altså ikke stammer fra Vernes franske originaltekst.

1934-oversettelsen på 174 sider later til å være noe forkortet og har flere sammenfallende, men fornorskede formuleringer. Jøkelen med vulkankrateret heter nå Snefjell og den islandske opphavsmannen til det gåtefulle kryptogrammet som ga veiforklaring inn til jordens indre, heter nå Arne Magnusson: «Stig ned i det av jøkelen Snefjells kratere som krysses av Scartaris' skygge straks før første juli, tapre reisende, og du vil nå jordens centrum. Det har jeg gjort! Arne Magnusson».

Cammermeyer / Dietrichson og *Den hemmelighedsfulde Ø* (1876)

Tilbake i 1870-årene og tiden etter førsteutgivelsen av *Reise til jordens centrum*, tilbys Vernes fortellerkunst neste gang ikke bare i bokform. Forfatteren satte virkelig spor etter seg i Norge en sommer tre år senere, både med stor suksess på teater og gjennom en påkostet bokutgivelse. Samtidig som oversettelsen til Steensballe gis ut i Norge, avslutter Verne fortellingen *L'Île mystérieuse*. Etter først å ha vært trykt som magasinføljetong kom verket som illustrert bok i november 1875 med 154 tegninger av Jules-Descartes Férat. Temmelig kort tid deretter var *Den hemmelighedsfulde Ø* å få kjøpt i Norge. Det er i nordisk sammenheng bemerkelsesverdig at allerede halvåret etter at den illustrerte franske originalutgaven kom i salg, makter det nokså nystartede Cammermeyers forlag i Christiania å gi ut en meget fyldig oversettelse, som i tillegg gjengir hele 138 av Férats bilder.

Albert Cammermeyer (1838–1893) var født i Nordfjord og kom som ung til Drammen, der han noen år arbeidet hos bokhandler Lyche. Etter en tid i bransjen startet han egen bokhandel. Hans ambisjoner medførte visse konfrontasjoner. Allerede i 1874, mens Vernes fortelling gikk som føljetong i Frankrike, erklærte han i *Nordisk Boghandlertidende* at han hadde til hensikt å gi ut *L'Île mystérieuse*. Det brakte ham på kollisjonskurs med danske forleggere. Andreas Schou i København, som nok kunne anses for å være en hovedleverandør av oversatt skjønnlitteratur også til Norge, sendte Cammermeyer et langt protestbrev.^[6] Der argumenterte han for at den norske forleggeren skulle trekke seg tilbake, under henvisning til at Schou-forlaget hadde bekjentgjort at de hadde til hensikt å utgi Jules Vernes bøker, hvorav to allerede var publisert. Cammermeyer svarte i et langt, vennlig brev at den aktuelle fortellingen nettopp var begynt i et fransk tidsskrift, og derfor neppe kunne være blant de planlagte utgivelsene til Schou.

Fysikk-ekspert som oversetter

På dette tidspunkt hadde Cammermeyer allerede inngått en muntlig avtale for oversettelse av verket. På tittelbladet og i bokannonser er oversetteren titulert «Realkandidat». Det var temmelig sikkert en baktanke hos forleggeren at den store mengden naturvitenskapelig tematikk i romanen ville trenge en oversetter med et velutviklet ordforråd innen fysikk og andre realfag. Oversetter J.L.W. Dietrichson som senere ble overlærer ved Molde skole, og etter hvert ordfører samme sted, var allerede lærebokforfatter innen beslektede emner.^[7]

Forlagets dispuTT med danskene endte med at romanen ikke ble utgitt av Schou eller noe annet dansk forlag før på 1900-tallet. I mellomtiden var Cammermeyers norske utgave til salgs i hele Skandinavia. Utgivelsen kom i hefteform en gang i første halvdel av 1876. I en annonse i avisen *Den Norske Rigstidende* den 14. juni kunngjør forleggeren:

Hos Undertegnede er udkommet og faaes i alle
Boglader i Norge, Sverige og Danmark:
Jules Verne, Den hemmelighedsfulde Ø.
Paa Norsk ved Realkandidat J.L.W. Dietrichson.
Første Hefte med 23 Træsnit og Forf. Portræt
Bliver kpl. i 6 Hefter
Alb. Cammermeyer, Carl Johans Gade 4

Verne-suksess på Klingenberg

Samme år, i 1876, ble forestillingen «80 Dage rundt jorden» satt opp på Klingenberg's Theater i Christiania av den svenske teatermannen Knut Tivander. Bakgrunnen for oppsetningen var Jules Vernes kanskje aller største boksuksess, *Le tour du monde en quatre-vingts jours* fra 1873. Før Verne satset på romanformatet, hadde han skrevet en del for musikkteater. Denne siden ved skrivegjerningen ønsket han nå å videreføre. Samtidig som *L'Île Mystérieuse* kom ut i Frankrike, laget han i samarbeid med dramaturgen Adolphe D'Ennery en forestilling basert på fortellingen om reisen jorden rundt. Stykket ble satt opp i flere land i ulike varianter. På Théâtre du Châtelet i Paris ble forestillingen spilt over 3500 ganger. Også i Christiania ble stykket en braksuksess med 40 forestillinger.

Føljetongromaner i norske aviser fra 1879

Cammermeyer visste å utnytte Verne-begeistringen som var skapt i hovedstaden. Tre år senere hadde han enda en rykende fersk romantekst klar. Vernes fortelling *En Kinesers gjenvordigheder i Kina* ble utgitt i Kristiania samme år som i Paris.^[8] I desember 1879 startet den som føljetong i *Norsk Familjeblad*. Særtrykk av oversettelsen på 310 sider ble kort etter en del av Cammermeyers serie «Miniaturlibothek for Romanlæsning». Tre år deretter ga forlaget ut den første oversettelsen i Norge av *Jorden rundt i otti Dage* (1882). Den gikk først som føljetong i Cammermeyers nystartede *Folkebladet*.

I 1884 ble også Vernes fortelling *Den grønne stråle* trykt som føljetong.^[9] Oversettelsen for avisen *Dagen* ble siden solgt som særtrykk i hefteform på 239 sider. Året deretter kommer enda en føljetongroman, denne gangen i *Dagbladet*. Romanen *Mathias Sandorf* gikk som såkalt utklippsføljetong fra september 1885.^[10] Også i dette tilfellet publiseres fortellingen samme år som originalen i Paris. Dessverre går det ikke frem i noen av disse føljetongromanene hvem som var oversetter.

Hverken *En Kinesers gjenvordigheder*, *Grønne stråle* eller *Mathias Sandorf* var utgitt i København da oversettelsene ble trykt som føljetong i Norge. Hefteutgavene av disse oversettelsene kunne dermed forvente salg i Danmark og var planlagt med dette for øye.

Sakprosa: *Jordens Opdagelseshistorie* (1879–1883)

Samtidig som de første norske føljetong-oversettelsene ble også en annen side ved forfatterskapet kjent i Norge. Etter forestillingen på Klingenberg var det fremdeles mye oppmerksomhet omkring Jules Verne. Men mange visste ikke at han også hadde forfattet ren sakprosa og tatt for seg både historie, geografi og kunst. Noe av dette ble presentert for norske lesere gjennom et trebindsverk i stort format: *Jordens Opdagelseshistorie*, utgitt fra 1879 til 1883 av P.T. Mallings forlag.^[11] Verket er gjennomillustrert, og de dekorerte sjirting-permene med forgylt forsidedekor har en viss ytre likhet med de tidlige franske utgavene av Vernes romaner fra Hetzels forlag i Paris.

I avisannonseren vektlegger forlaget at verket er en «Autoriseret udgave for Norge og Danmark». Ansvarlig for teksten var oversetter B. Geelmuyden, som var tilsluttet Selskabet for Folkeoplysningens Fremme og sto for flere oversettelser av historisk-geografisk sakprosa. Bernhard Fredrik de Lange Geelmuyden (1823–1903), født i Trondheim, var utdannet sivilingeniør og hadde

en tid vært bestyrer av Drammen Gassverk og redaktør for Den Norske Ingeniør- og Arkitektforenings organ. Fra 1878, da første del av Vernes trebindsverk utkom på fransk, var han lærer ved Kristiania Borger- og Realskole.[\[12\]](#) Allerede året før Verne-utgivelsen hadde han sammen med Ths. Krag oversatt første bind av Henry M. Stanleys *Gjennem det mørke Fastland eller Nilens Kilder* (1878) for samme forlag. Dette var tiden for de siste store landoppdagelser, og litteratur om ekspedisjoner til fjerne strøk var populært. For norske lesere var naturlig nok ikke bare skildringer fra Afrika av interesse. Samtidig med publiseringen av Verne-bøkene var den finsk-svenske polarforsker Adolf Erik Nordenskiöld i gang med et tokt for utforskning av Nordøstpassasjen i 1878–80. Da hans beretning kom på trykk etter hjemkomsten, var det igjen B. Geelmuyden som oversatte teksten for norske lesere.

Jordens Opdagelseshistorie står i en særstilling i Vernes forfatterskap. Intensjonen var å formidle datidens viten om geografisk historie. Første bind, *De store reisere og de store reisendes historie*, inneholder ti sider om Norge omkring år tusen, med norske vikinger og Leiv Eirikssons berømte ferd. Bokprosjektet ble et for omfattende arbeid for Verne å forestå alene, og han maktet selv bare å ta aktivt del i første bind.[\[13\]](#)

Før et år var gått etter at første bind kom ut på fransk i oktober 1878, evner Malling i Kristiania å lansere boken for det norsk-danske bokmarkedet, slik det fremgikk av annonsen i juli 1879. I forlagsinnbinding fremstår verket fremdeles som Nordens mest påkostede Jules Verne-utgivelse. Et forgyldt forsidebilde viser vikingskip som ankommer Vinland, hentet fra et av verkets illustrasjoner. I de siste tiårene før oppløsningen av unionen med Sverige, er det særegent norske i skuddet. Bevisstheten om nordmenns egen kulturarv, som kommer til uttrykk ikke minst gjennom de rike vikingskipsfunnene, bidro til identitetsskaping overfor broderfolket. Publiseringstidspunktet kunne ikke ha passet bedre i så måte: Samme høst ble nasjonalikonet Gokstadskipet oppdaget i Vestfold.

Et felles dansk-norsk bokmarked

På denne tiden kjøpte norske Jules Verne-lesere fremdeles utgivelser fra Danmark. København-forlaget Andr. Schou annonserte i norske aviser og var, med sine etter hvert 24 titler, helt sentral når det gjaldt salg av Verne-bøker i Norge. Den første oversettelsen var forfatterens verdensberømte fortelling om kaptein Nemo og hans undervannsbåt Nautilus. Schou trykte *En verdensomseiling under havet* i to bind uten illustrasjoner i 1872.[\[14\]](#) Mange norske lesere har bitt seg spesielt merke i denne romanen, ettersom Verne her demonstrerer et godt kjennskap til norske forhold.

Undervannsseilasen med Nautilus ender i Lofoten, og Vernes romantekst inneholder i originalversjon også andre referanser til landet. København-forlagets oversettelser var imidlertid ikke helt komplette eller eksakte, og graden av forkortelser og utelatelser eksemplifiseres ikke minst gjennom Norge-relaterte tekstpassasjer som er fjernet. Også i andre romaner, der Vernes spesifikke kunnskap om Norden fremkommer, finner vi at referanser til Norge er tatt bort i dansk oversettelse. Et eksempel finner vi i *En verdensomseiling*, der den ukjente Schou-oversetteren har korrigert Vernes introduksjon til norsk litteratur om undervannsuhyret Kraken:

<p><u>Hetzel, Paris 1869:</u> «(...) opinions d’Aristote et de Pline, qui admettaient l’existence de ces monstres, puis les récits norvégiens de l’évêque Pontoppidan, les relations de Paul Heggede (...)»</p>	<p><u>Schou, København 1872:</u> «(...) Ideer af Aristoteles og Plinius, som støttede Troen paa slige Uhyrers Tilværelse, ligesom ogsaa den danske Biskop Pontoppidans, Paul Egedes og (...)»</p>
--	--

Riktignok var Bergens-biskopen Erik Pontoppidan (1698–1764) født i Danmark, men det Verne faktisk skrev, var at beretningene hans var norske, og teksten forfatteren refererte til var da også et bokverk om norsk naturhistorie som ble utgitt på flere språk i 1750-årene: *Det første Forsøg paa Norges naturlige Historie*.

Enda en slik utelatelse finner vi i den første av tre Verne-romaner som siden har blitt kalt for Nemo-trilogien. Fortellingen om Nemo starter i *Kaptein Grants barn*, som Schou-forlaget publiserte i 1879. I denne boken beskriver Verne et naturpanorama, med referanse til egne reiseminner ved Paradisbakkene^[15] utenfor Drammen, på vei tilbake fra Telemark i 1861. Han sammenligner med en opplevelse som Grant-barna hadde i Australia og skildrer et utsyn uten sidestykke. I oversettelsen fra Schous forlag utelates både «norsk» og «Telemark»:

<p><u>Hetzel, Paris 1865:</u> «(...) l’ensemble des collines gracieusement arrondies, le relief de ce sol accidenté, formaient un spectacle supérieur à toute description. Nulle autre contrée au monde ne pouvait lui être comparée, pas même cette vallée du paradis, si renommée, des frontières norvégiennes du Telemarck.»</p>	<p><u>Schou, København 1879:</u> «Den skjønne Afvexling af frodige Enge og mørke Skove, hist og her store Lysninger, de nydeligt formede, afrundede Høje, og den ujævne Jordbunds Relief frembød et Skue, som ikke lod sig beskrive. Ingen anden Egn i Verden kunde sammenlignes med dette skjønne Billede.»</p>
--	---

Nemo-trilogien på norsk – fornorsket dansk oversettelse (1894)

Frem mot slutten av unionstiden var det altså disse Verne-tekstene som var til salgs og ble lest i Norge. Man kan spørre seg om utelatelser og omskrivninger var noe av grunnen til at enkelte norske forleggere ønsket å få Nemo-trilogien publisert på nytt, selv om den hadde vært tilgjengelig fra Schous forlag en 20-års tid. Sannsynligvis bunnet ønsket snarere i å kunne tilby disse meget populære tekstene i en fornyet språkdrakt.

Omkring århundreskiftet ble det utgitt tre omfangsrike Verne-oversettelser i Kristiania, gjennom «boghandlingene» Aas/Walle (1894), Sørensen (1896) og Olsen (1901). Dette var kombinasjonsselskap som stod for både trykking og distribusjon. Fremdeles var det slik i Norge at deler av forlagsvirksomheten ble drevet av, eller i tett samarbeid med, mindre trykkeribedrifter. De første norske utgavene av Nemo-trilogien kom til å bli publisert i omvendt rekkefølge. Del tre, *Den hemmelighedsfulde Ø*, hadde som nevnt allerede kommet ut i 1876, i Dietrichsons oversettelse.

I 1894 kom det som rent fortellermessig er forløperen, *En verdensomseiling under havet*, for første gang på et norsk forlag. Utgivelsen ble produsert hos E. Walle & Co.’s bogtrykkeri. Navnet på

oversetteren oppgis ikke eksplisitt på tittelbladet. Under romantittelen står det: «Oversættelse med illustrationer, Kristiania, Ludv. B. Aas' forlag». Dersom forleggerens navn samsvarer med Ludvig Bernhard Aas (1874–1924), som senere ble redaktør på Rjukan, var han på utgivelsestidspunktet en 20 år gammel typograf, nettopp hjemkommet etter utdanning i København.

Kanskje ønsket ikke utgiver å vektlegge oversetter-innsatsen. En sammenlignende tekststudie viser at oversettelsen ikke følger Vernes franske originaltekst direkte. Som nedenstående eksempel demonstrerer, er den en fornorsket versjon av Schou-forlagets danske. Det er nærliggende å tenke at en typograf som Aas med letthet kunne ha satt en slik tekst selv, ved å gjennomgå den danske boken setning for setning.

<p><u>Andr. Schou, København 1872:</u> «Nautilen» maatte nu standse sin eventyrlige Sejlads midt imellom Isbjergene. – Hr. Professor, sagde Ned Land, hvis Kaptajnen gaaer længere ... – Naa, hvad saa? – Saa er han virkelig en dygtig Karl. – Hvorfor det, Ned? – Fordi Ingen kan gjennembyrde visse evige Isbjerge henede i Ishavet. Han er mægtig, vor Kaptajn, det veed jeg, men for en Ulykke, han kan da heller ikke være mægtigere end selve Naturen. Hvor den har sat en Grændse, maa han standse med eller mod sin Villie.</p>	<p><u>Ludv. B. Aas, Kristiania 1894:</u> «Nautilen» maatte nu stanse sin eventyrlige fart midt imellom Isbjergene. «Hr. Professor,» sagde Ned Land, «hvis kapteinen gaar længere ...» «Naa, hvad saa?» «Saa er han virkelig en dygtig Kar.» «Hvorledes det, Ned?» «Fordi ingen kan gjennembyrde visse evige isbjerge henede ved ishavet. Han er mægtig, vor kaptein, det ved jeg, men for en ulykke, han kan da heller ikke være mægtigere end selve naturen. Hvor den har sat en grænse, maa han stanse med eller mod sin vilje.»</p>
--	--

Utgivelsen fremstår som spesielt vakkert innbundet med et håndverksmessig avansert bokutstyr. Forsiden har en preget relieff-gjengivelse av en av originalutgavens illustrasjoner, som viser Nemo i ferd med å ta solhøyden, på dekket av Nautilus. Over illustrasjonen står det i forgylt skrift: «Eventyrlige reiser – fortalte af Jules Verne», noe som kunne indikere at flere bøker var påtenkt. Men noen ytterligere utgivelser ser det ikke ut til å ha kommet fra Aas i etterkant.

Noen av Vernes referanser til norske forhold i disse bøkene er allerede omtalt. I flere romaner har han også kommentert arbeidene til vitenskapsmenn fra Norge. Da Nautilus nærmer seg Antarktis og den magnetiske Sydpolen, fletter han inn stoff om fysikeren og astronomen Christopher Hansteen (1784–1873), en av Norges ledende vitenskapsmenn og internasjonalt kjent for sine arbeider om klodens magnetfelt.

Forfatterens kommentarer om jordmagnetisme og Hansteen er oversatt og tatt med i Aas-utgaven fra 1894, som teller hele 569 sider. Mellom 1930 og 1967 ble verdensomseilingen på nytt oversatt til norsk seks ganger. Alle utgivelsene var forkortede versjoner på 150–200 sider, og ingen av dem har

med Vernes henvisning til Hansteen. Også detaljene om biskop Pontoppidans naturbeskrivelser er utelatt i de aller fleste. Unntaket er Aschehougs forkortede utgave fra 1930, oversatt av Constance Wiel Schram.

Rundt århundreskiftet: fornorsking, forkorting, fellesutgivelser

Jules Verne på landsmaal og bogmaal (1896 og 1901)

Typisk for tidsånden i 1890-årene, var ønsket om å skaffe til veie lesestoff på Norges nye skriftspråk. Likestilling mellom bruk av «landsmaal» og «det almindelige bogmaal» ble fastslått gjennom lov om folkeskolen av 1892. Kort etter ble to Jules Verne-romaner oversatt omtrent samtidig, på hvert sitt norske målføre.

På denne tiden, som et ledd i kampen for landsmål, startet presse mannen Rasmus Steinsvik (1863–1913) målbladet *Den 17de Mai*, som kom ut tre ganger i uken. Formålet var dels å gjøre tilgjengelig nyoversatt litteratur på landsmål. Visjonen ble uttrykt slik, av bibliografen Anton Aure (1916):

Ei sers vig tug grein av den norske maalreisingi er det aa faa umsett paa norsk dei beste bøkerne i den utanlandske bokheimen. Skal eit folk halda seg paa høg d med si tid, so kann det ikkje stengja seg ute fraa dei straumdrag som ovrar seg ute i den store verdi. [\[16\]](#)

Kort etter oppstarten oversatte redaktøren Vernes berømte roman om tsar-kurér Michel Strogoff, sammen med sin fremtidige kone Marta (Tonstad) Steinsvik (1877–1950). Oversettelsen til landsmål fikk tittelen *Zarens kurér. Reiseeventyr fraa Moskov til Irkutsk*, og det ble erklært at fortellingen skulle komme som føljetong: «Den vidgjetne romanen av Jules Verne skal fraa nyaar koma som utklipningsforteljing». Første del kom på trykk i det nystartede bladet 4. januar 1896, og leserne kunne samle kapitlene fortløpende. Det samme året var oversettelsen tilgjengelig i bokform fra S. & Jul Sørensens Boghandel i Kristiania.

Det er grunn til å understreke at denne første utgivelsen av *Zarens kurér* på norsk var en ekstra fyldig oversettelse på nesten 300 sider. Den inneholdt «mange teikningar» slik forlaget uttrykte det i sine annonser, så Steinsviks nyoversettelse for *Den 17de Mai* var et krafttak også visuelt, og må ha vært en stor økonomisk investering. Originalutgivelsen hadde opprinnelig 91 grafiske verk av franske kunstnere, men til Steinsviks avisføljetong og den påfølgende bokutgaven i 1896, ble billedkunstneren Anders Cornelius Flom (1866–1903) engasjert for å lage xylografiske illustrasjoner, tegnet av etter disse.

Vernes fortelling om tsarkurén kom senere ut i minst ni utgaver fra 1901 til 1969 – men alle gangene i en sterkt forkortet form på mellom 130 og 190 sider, og bare et fåtall av disse kortversjonene er trykt med bilder. Det er som nevnt typisk for forkortede, norske Verne-utgivelser at dybdebeskrivelser av personer og steder er utelatt. Det gjelder også fortellingen om tsarens kurér, eksempelvis i bokens åpningsscene. Skildringene av en ballsal med festkledde mennesker, tsarens

arbeidsrom og utsikten over elven som renner gjennom Moskva, er partier som gjerne er hoppet over i de mange oversettelsene til norsk.

Det gjør Steinsvik-oversettelsen bare delvis, men både i denne og i de fleste senere utgavene er det gitt ekstra «lesehjelp». Flere oversettere har øyensynlig følt behov for å tydeliggjøre for leseren, tidlig i kapittelet, at vi har å gjøre med den russiske tsar. I originalteksten er Verne omhyggelig med å utsette avsløringen av tittelen til den aristokratiske personen som beskrives – helt til aller siste ord i første kapittel. I Steinsviks oversettelse til landsmål introduseres tsar-tittelen allerede 12 sider tidligere.

Eksempler på utelatte tekstpartier i danske utgaver var som nevnt Vernes referanser til egne reiseopplevelser. Den første norske utgaven av boken som innleder Vernes Nemo-trilogi, *Kaptein Grants barn* fra Olsens boghandels forlag i 1901, er en langt mer omfattende oversettelse enn den danske Schou-utgivelsen fra 1879. Her er tilsynelatende alle detaljer med, blant annet forfatterens omtale av norske fjorder, som også var blant Vernes observasjoner under sitt norgesbesøk i 1861:

<u>Hetzel, 1865:</u> Les accores en sont extrêmement dangereux. C'est une suite de petits fiords irréguliers et capricieux comme les fiords de Norvège. Les récifs sont nombreux et il faut une grande pratique pour les éviter.	<u>Olsens boghandel, 1901:</u> Den steile strand er ualmindelig farlig. Der er, ligesom i Norge, en række uregelmessige og underlige fjorde. Revene er meget talrige, og der skal stor øvelse til at undgaa dem.
---	--

Utgivelsen til forlegger Olsen i Kristiania solgte godt. I andre opplag av verket oppgis «Trettende tusinde». Oversettelsen som var på hele 736 sider ble nok allikevel utkonkurrert av Verne-utgivelser i kortversjon som nå begynte å komme. Også denne romantittelen ble utover på 1900-tallet, i likhet med *En verdensomseiling* (Aas 1894) og *Zarens kurér* (Sørensen 1896), etterfulgt av en rekke nyoversettelser til norsk, forkortet ned til en brøkdel av originalenes lengde.

Oversettelse til dansk: *Rejsen til Maanen* (1899)

Ved århundreskiftet kom flere endringer i dansk og norsk forlagsverden. Dette ble synlig også gjennom hva slags Jules Verne-bøker som ble solgt i Norge. Fremdeles var det slik at bøker på dansk ble lest i Norge. Noen av dem kom fra København-forlag, andre bøker på dansk kom fra norske utgivere. Andre igjen er forlagsbind merket Christiania, utgitt av danske forlags lokalavdeling i Norge, med en tekst på dansk myntet på begge land.

Utgivelsene til Carl Aller-forlaget er et eksempel på det siste. Helt på slutten av 1800-tallet startet selskapet hefte- og bok-serier både for Danmark og Norge med flere tekster i hver utgivelse – en «udvalgt Roman og Novellesamling bestemt for familiekrederen». Serien fikk tittelen «I ledige timer», og i flere av bindene var danske oversettelser av Vernes romaner med. Identiske tekster ble trykket i begge lands utgaver. I norsk versjon stod det på tittelbladet: «Christiania – Forlagt af Aktieselskabet 'Allers Familie-Journals Trykkeri'».

Den første Jules Verne-fortellingen kom i 1899. Bokteksten på 325 sider var en oversettelse av forfatterens todelte månefortelling og inneholdt både *Rejsen til Maanen: Direkte Fart i 97 Timer og 20 Minutter* og *Omkring Maanen*. Opprinnelig var Vernes *De la Terre à la Lune: Trajet direct en 97 heures 20 minutes* (1865) og fortsettelsen *Autour de la Lune* (1869) to selvstendige utgivelser. Mellom 1903 og 1967 kom ytterligere fire oversettelser av dette verket. Samtlige inneholdt begge romantekstene i ett og samme bind i forkortet og omarbeidet form.

Også innholdsmessig har man forholdt seg noe fritt til originalen. Et eksempel finner vi i de siste linjene ved slutten av fortellingen, i kapittelet som skildrer landingen i havet etter romferden omkring månen. Idet luken til det flytende måneprosjektilet åpnes, skildrer forfatteren hvordan astronautene sitter innenfor og avslutter et slag domino, og man hører stemmer innefra:

En ce moment, on entendit une voix joyeuse et claire, la voix de Michel Ardan, qui s'écriait avec l'accent de la victoire: 'Blanc partout, Barbicane, blanc partout!' Barbicane, Michel Ardan et Nicholl jouaient aux dominos. (Verne/Hetzel, 1870)

To norske oversettelser demonstrerer ulike avvik fra originalteksten. Når Steensballes forlag i 1930 utgir en fornorsket versjon av den danske 1903-oversettelsen, har brettspill blitt til et spansk kortspill. Tilsvarende hos Bokklubben (1967), oversatt fra tysk, der domino er erstattet med poker:

<u>Stensballe 1930</u>	<u>Bokklubben 1967</u>
I dette øieblikk hørtes der nedenfra en klar og munter stemme – det var Michel Ardans. «Solo kulør!» ropte han. Barbicane, Michel Ardan og Nicholl forkortet tiden med en l'hombre!	(...) gjennom luken, hørte han Michel Ardans lyse stemme: «Fullt hus, Barbicane!» Barbicane, Nicholl og Ardan satt der inne og spilte poker – og de spilte allerede om det siste undertøyet.

Verne-adaptasjoner for barn fra 1899

Samme år som Aller startet opp I Ledige timer-serien i 1899, kom også «Børnenes Bogsamling» som blant flere titler fra verdenslitteraturen også inneholdt noen Jules Verne-fortellinger. Dette var en serie av bøker i miniformat for barn, men tekstene var også tilgjengelig i hefteform fra forlaget i Toftesgade 50 i Kristiania. Iveren etter å tilrettelegge for norske barn førte til mange utelatelser, omskrivninger og navneendringer.

Den første Verne-fortellingen i Børnenes Bogsamling var *Jorden rundt i 80 Dage* (1899). Utgivelsen på 252 minisider var til norsk ved lærer Kristian Hauglid, på grunnlag av Erling Stensgårds danske oversettelse. Både den danske og norske utgaven hadde 38 tegninger av bokkunstneren Louis Moe.

En rekke av Vernes romaner er blitt ungdomsklassikere. Forfatteren hadde nok i svært mange romaner et temmelig bredt aldersspekter i tankene når han skrev. Men i en del verk er det tydelig at han hadde en mer voksen leser for øye. Helt på starten av fortellingen om Phileas Foggs reise jorden rundt, indikerer Verne hva slags modelleser han henvender seg til. Uten noen utdypende forklaringer fletter han inn henvisninger til litterære berømteter som Lord Byron og Richard Brinsley Sheridan,

og forutsetter en belest og velorientert leser. Det samme gjør oversettelsen til Chr. Knudsen i Cammermeyers nytgivelse av romanen i 1919:

<p><u>Verne / Hetzel, 1872:</u> En l'année 1872, la maison portant le numéro 7 de Saville-row, Burlington Gardens – maison dans laquelle Sheridan mourut en 1814 –, était habitée par Phileas Fogg, esq., l'un des membres les plus singuliers et les plus remarqués du Reform-Club de Londres, bien qu'il semblât prendre à tâche de ne rien faire qui pût attirer l'attention.</p> <p>A l'un des plus grands orateurs qui honorent l'Angleterre, succédait donc ce Phileas Fogg, personnage énigmatique, dont on ne savait rien, sinon que c'était un fort galant homme et l'un des plus beaux gentlemen de la haute société anglaise.</p> <p>On disait qu'il ressemblait à Byron – par la tête, car il était irréprochable quant aux pieds –, mais un Byron à moustaches et à favoris, un Byron impassible, qui aurait vécu mille ans sans vieillir.</p>	<p><u>Knudsen / Cammermeyer, 1919:</u> I aaret 1872 beboddes nr. 7 i Saville, i havestrøket Burlington, – det hus i hvilket Sheridan døde i 1814, – av Phileas Fogg esq. et av Londoner Reform-Klubbens eiendommeligste og mest fremstaaende medlemmer, skjønt han syntes at lægge an paa ikke at foretage sig noget som kunde vække opmerksomhet.</p> <p>Efter en av de største talere, som England har hat, fulgte saaledes i sin tid Phileas Fogg, denne gaadefulde personlighet, om hvilken en intet visste, uten at han var en meget elegant herre og en av den fornemme engelske selskapsverdens vakreste gentleman.</p> <p>Det blev sagt at han lignet Byron, – hvad hodet angaar; for han var ulastelig med hensyn til føtter, – men en Byron med knebelsbart og kindskjeg; en uanfegtelig Byron, som vilde ha kunnet leve i tusen aar uten at ældes.</p>
---	---

Da Børnenes Bogsamling valgte å adaptere denne teksten for sin målgruppe i 1899, landet man på en sterkt amputert løsning:

For vel 20 aar siden bodde der i Kongens gate nr. 7 i London en herre ved navn Fileas Fogg. Han var en vakker og dannet mand, men ellers en underlig skrue som ingen kunde bli klok paa. Han var ugift og bodde helt for seg selv i det store hus, med en tjener til at opvarte sig.

Vernes betydningsfulle navnevalg

Hovedpersonene Phileas Fogg og Jean Passepartout har gått inn i historien som udødelige romanskikkelser. Mange voksne lesere vil ane at forfatterens navnevalg innehar en ekstra dimensjon når heltens fortrolige i boken om verdensomseilingen heter Conseil (fr. «råd») og fyller en rådgiverrolle overfor sin arbeidsgiver. Eller betydningen som ligger innbakt i navnet til Foggs kammertjener, *passe-par-tout*. Både franskmannens mangslungne yrkesbakgrunn og alle forviklingene han klarer seg ut av i løpet av de 80 dagene, underbygges av navnet som peker på hans evne til å komme gjennom-alt av vansker.

Denne dimensjonen blir, om ikke borte, så i hvert fall langt mindre autentisk når både danske og norske oversettere forsyner ham med nordiske navn. I dansk barnebok-utgave i 1898 het han Johan

Hurtigkarl. I en norsk tilrettelagt oversettelse året etter ble han døpt Johan Letvint, i Kristiania-utgaven fra Børnenes Bogsamling. I 1950 kom den samme romanen i enda en bearbeidet, forkortet utgave på norsk ved Jo Ørjasæter, oversatt fra svensk. I denne oversettelsen i Gyldendals klassiske ungdomsbibliotek «De aller beste» het Foggs følgesvenn Jean Smart. I den reviderte utgaven fra 1962 ble navnet endret til Passepartout, og tittelbladet utfyllt med «til norsk i noe forkortet form».

De eller du?

Enten man kjenner karaktertrekkene til Vernes erkeengelske gentleman Phileas Fogg fra film eller bok, har de fleste et bilde av en ytterst formell herre. I de langt fleste oversettelsene benytter han høflighetsformen De overfor sin kammertjener. Et typisk eksempel er Damms utgave fra 1968, forkortet ned til 162 sider og gjenfortalt for ungdom av Hans Braarvig:

– Ingen koffert. Jeg skal ha med to skjorter og tre par strømper i en håndveske. Det samme tar De med Dem. Dessuten skal jeg ha med regnfrakk og godt med skotøy. Alt annet vi trenger, kjøper vi underveis.
Passepartout trakk seg tilbake – halvt i svime.

En uhøytidelig du-form og en mer frodig språkbruk ble benyttet da Tiden forlag i 1950 utga Erik Farlands oversettelse på 245 sider:

Ingen koffert. Bare en vadsekk. Legg nedi to skjorter og tre par strømper. Det samme til deg selv. Vi kjøper det vi trenger underveis. Videre tar du med frakken min, reisepleddet og mine beste støvler. Forresten kommer vi ikke til å gå stort på turen. Men skynd deg nå.»
Passepartout ville gjerne svart, men han fikk seg ikke til det. Han forlot værelset og gikk opp på sitt eget rom, sank sammen på en stol og svor saftig på sitt hjemlands språk. «Det er fan loppe meg det verste jeg har vært utsatt for! Joggu sa jeg fred og ro!

Nytt verk på norsk: *To aars ferie* (1902)

De første Verne-utgivelsene fra Børnenes Bogsamling var fortellinger som allerede forelå i Norge. Men med *To aars ferie* i 1902, oversatt av adjunkt T. Vetlesen, ble et hittil upublisert verk introdusert. Robinsonaden om internatskoleguttene som havner alene på en øde øy i Stillehavet etter et skipshavari, er nok skrevet for en yngre leser enn boken om Fogg og Passepartout, og fungerte muligens bedre i kortversjon enn de øvrige utgivelsene i serien.

Deux Ans de vacances (1888) har senere kommet på norsk i redusert lengde fra en rekke oversettere og med kreative, alternative titler. Norsk Barneblads Forlag publiserte i 1924 en 252-siders utgave av verket under den lange tittelen *Ei ferieferd som vart til tvo aars fangetid paa ei Stillehavsoy*, oversatt til nynorsk av Johannes Horvei. Omkring 1940 kom samme fortelling under navnet *På harde livet* fra Ekko forlag i en forkortet oversettelse på 175 sider ved Per Glad. *I Stillehavets favn* var enda en alternativ tittel da Ingar Weyer Tveitans forlag i 1966 utga Thor Solbergs oversettelse av en engelsk bearbeidet ungdomsutgave.

Fellesutgivelser – redigerte serier på dansk fra 1903

Etter at *To aars ferie* utkom i 1902 gjorde to trender seg fremdeles gjeldende. Det ble fortsatt gitt ut

tekster på dansk i Norge, parallelt med en økende bevissthet omkring det særegent norske. Som Aller-forlaget kom også andre utgivere med Verne-serier på dansk for det norske markedet. Men i motsetning til Aller som trykte egne utgaver på dansk for utgivelse kun i Norge, var de som nå kom fellesutgaver: identiske bind til salgs i begge land.

Ernst Bojesens Det Nordiske Forlag, som i samme periode fusjonerte med danske Gyldendal, opprettet norsk forlagskontor. Det tidligere nevnte Cammermeyers boghandels forlag (nå overtatt av nye eiere) inngikk en form for kompaniskap med det danske Jespersens forlag. Samarbeidet fremgikk tydelig nederst på forsiden av deres fellesutgivelser, der de to forlagene og deres respektive tilholdssted i København og Christiania er oppgitt. Begge utgivere publiserte fra 1903 Verne-serier på henholdsvis åtte og tolv bind beregnet på begge land, med sterkt forkortede dansk-språklige oversettelser av de mest kjente romantekstene.

En særegenhet ved produksjonen av alle disse kortversjonene var at innholdet ble redigert og tvunget ned i en standardlengde på om lag 160 sider, uavhengig av opprinnelig omfang. På denne måten presset man en 700-siders tekst som *Den Hemmelighetsfulle øya* ned til samme sidetall som eksempelvis *Fem uker i ballong* – et verk som i utgangspunktet var på langt under det halve. Begge ble uansett sterkt amputert. Utgiveren kunngjorde selv at utgivelsene dreide seg om bearbeidelser, under overskriften «Bøger under Trykning» i *Nordisk boghandlertidende* året før: «Paa E. Jespersens Forlag vil udkomme Bearbejdelser af Jules Verne's: Les Indes-Noires, La Maison à Vapeur, [etc.]».

Det var nok gjennom slike prosesser, ved starten av det nye hundreåret, at det festet seg et inntrykk av at forfatterens bøker var litteratur i den lettere sjanger og best egnet for yngre lesere.

1900-tallet: norsk språknorm og forkortede ungdomsserier

Ny norsk språknorm i *Den hemmelighetsfulde Ø* (1909)

To år etter innføringen av rettskrivningsnormen av 1907 innledet Narvesens Kioskkompagni en klassikerserie med Vernes *Den hemmelighetsfulde Ø* i en ny norsk oversettelse av Hans Brekke. Utgiveren reklamerte med norsk språktone og rettskrivning:

Den store betydning ved vort foretagende er, at disse bøker som hittil hovedsagelig har været udsendt i danske oversættelser, nu vil komme til at foreligge i mønstergyldige norske utgaver ved habile, litterært dannede oversættere, som borger for at sprogetonen er norsk, likesom den nye rettskrivning er helt gennemført. (...) Naar hertil kommer, at en hel del av de hittil utkomne utgaver har været vilkaarlig beskaaret og uten litterær redaktion, og vort foretagende i motsætning hertil vil levere uforkortede oversættelser eller med skjønsomhet foretagne bearbejdelser, da er det vort haap, at vore utgaver for fremtiden vil bli søkt paa det norske bokmarked.

Fornorsking og avkorting

Intensjonene som er uttrykt av Narvesens Kioskkompagni – om å støtte opp under en ny nasjonal

språknorm – følges opp av andre forlag fra 1930 og utover. P.F. Steensballes boghandels eftg. (B.J. Reenskaug) valgte dette året å trykke *Fem uker i ballong* og *Reisen til månen* med «fornorskede» tekster, men utgivelsene var ellers praktisk talt identiske med Jespersen/Cammermeyers utgivelser på dansk fra 1903.

At den opprinnelig danske teksten var kraftig beskåret, kommer frem allerede ved starten. Sammenligner vi boken om ballongferden med originalen, som var den første utgivelsen i Hetzels serie, blir det også tydelig hvordan Vernes dramaturgiske oppbygning fravikes. Forfatteren valgte å igangsette fortellingen gjennom et anslag med høy temperatur, der leseren tas direkte med inn i et forsamlingslokale fylt av jubel og applaus for bokens hovedperson Dr. Ferguson, en berømt oppdagelsesreisende. I kapittel to gir Verne en rolig presentasjon av bakenforliggende omstendigheter og ikke minst en nært forestående ekspedisjon til Nilens kilde. I tredje kapittel kommer forfatterens introduksjon av øvrige medreisende, deriblant jegeren Dick Kennedy. I den norske oversettelsen fra Steensballes forlag er det her boken starter:

Dick Kennedy satt i sin ungarsleilighet i Edinburgh og drakk sin morgenkaffe. Han var et høit, kraftig menneske, i hvis solbrente ansikt et par mørke øine lyste med et godmodig smil. Han var jeger på sin hals, berømt for sin skyteferdighet, og aldri gladere enn når han ferdedes ute med børsa over skulderen.

Verne-serier for unge lesere

Fra 20-tallet og utover kommer en rekke norske forlag med Jules Verne-serier, stort sett tilrettelagt for unge lesere. Få nye titler kom til, og i de langt fleste tilfellene var oversettelsene ikke basert på den franske originalteksten.

Norsk Barneblads Forlag innleder sin Jules Verne-serie med to bearbejdede tekster oversatt fra engelsk av Johannes Horvei, redaksjonssekretær i bladet. Først den allerede omtalte *Ei ferieferd som vart til tvo aars fangetid paa ei Stillehavsøy* i 1924, og i 1926 *Kaptein Grant og borni hans*. Inger Hagerup, som overtok som redaksjonssekretær etter Horvei, oversatte *Tsar-kureren* i 1933. Verdensomseilingen ble bearbejdet i 1943 med tittelen *Jorda rundt i Kavbåt*, «fritt omsett» av Petrine Ramstad. Tredje bind i Nemo-trilogien kom som «avstytt utgåve» i 1958 ved [Johannes Farestveit](#), med tittelen *Den løyndomsfulle øya*. Alle de oversatte tekstene i serien var forkortet og tilrettelagt for målgruppen. Spesielt den siste var kraftig skåret ned og var på kun 137 sider, selv med illustrasjoner.

Et unntak blant seriene var da Tiden utga syv bokmålsversettelser av forfatterens romaner i 1950–51. Gjennom disse utgivelsene forelå Vernes romaner for første gang på norsk i en viss lengde, og målgruppen var nok ikke utelukkende barn. Erik Farlands fyldige oversettelse av *Jorden rundt på 80 dager* er allerede omtalt. *To års ferie* ble oversatt av Cecilie Krog. Sigmund Strømme tok seg av både dobbeltromanen *Reisen rundt månen* og *Den hemmelighetsfulle øy*. Sistnevnte utgjorde to bind på til sammen 490 sider. De to øvrige romanene i Nemo-trilogien var også med i serien: *Kaptein Grants barn* ble oversatt av Wanda Øgrim, og Carl Fredrik Prytz sto for *En verdensomseiling under havet*.

Vi ser altså at det er de samme, kjente titlene som utgis. Men for første gang på nesten femti år presenteres norske lesere for en ny Verne-tittel: *Kapteinen på 15 år* forelå på norsk i 1951, oversatt av Sigurd Dyvik etter romanen *Un Capitaine de quinze ans* (1878). Alle bøkene i serien utgis i to dekorerte versjoner, med illustrasjon enten på forsiden eller på forsatsbladene, utført av kunstneren Finn Havrevold.

Fra 1950-tallet og utover gjør påvirkning også fra andre land enn Danmark og England seg gjeldende. Adaptasjoner fra Sverige, USA og Spania kommer i norsk oversettelse rettet mot ungdom. I samme periode som Tiden, utgir norske Gyldendal fem Jules Verne-bøker (1950–57) i sin serie med ungdomsklassikere, *De aller beste*. Og enda en gang er det de samme titlene man konsentrerer seg om. Dette var oversettelser fra svensk, som allerede var sterkt forkortet og bearbeidet: «fritt berättad efter Jules Verne för Sveriges ungdom» som det stod i utgivelsene til Barnbiblioteket Saga.

Tegneserier og grafiske romaner

Tegneserieheftene *Illustrerte Klassikere* som hadde utspring i USA, kom på 1950-, 60- og 70-tallet med tolv adaptasjoner etter Jules Vernes romaner. Oversetterens navn ser ikke ut til å være oppgitt i noen av heftene. I etterordet til en nyutgivelse i bokform oppgis [Zinken Hopp](#) som oversetter av hefte nr. 9, *En verdensomseiling under havet*, som var seriens første Verne-utgivelse i 1956. Blant de øvrige elleve finner vi fem fortellinger som ikke ellers foreligger som bok i norsk oversettelse.[\[17\]](#)

I samme periode sto Stabenfeldt forlag i Stavanger bak en serie romanoversettelser som fremstår som en hybrid mellom tegneserie og konvensjonell tekst. Fire bind utgitt mellom 1959 og 1961 var adaptasjoner fra Vernes forfatterskap: *Tsar-kurieren* og *Nemo-trilogien*. Samtlige grafiske romaner var oversatt til norsk av Axel Segelcke Seeberg.

Filmadaptasjoner – til inspirasjon for norsk teater

I 1954 gjorde Walt Disney-konsernet stor lykke med sin adaptasjon av Jules Vernes *En verdensomseiling under havet*. Dette var selskapets første filmsatsing utenfor tegnefilm-mediet, med et kjempebudsjett på ni millioner dollar. To år senere kom en annen megasatsing på grunnlag av en Verne-roman. Den amerikanske produsenten Michael Todd benyttet i 1956 sitt nye 70 mm bredfilmformat til å realisere *Jorden rundt på 80 dager* med en stjernespekket rolleliste og ble belønnet med fem oscarstatuetter. Filmen hadde premiere i Norge noe senere og fikk da store besøkstall.

All blesten omkring Jules Verne på kino var temmelig sikkert inspirasjonen når en forestilling for radioteateret ble spilt inn i NRK i 1959. Hørespillet *Jorden rundt på 80 dager* var dramatisert av Tommy Tweed og oversatt til norsk av Hans Heiberg.[\[18\]](#) Noe senere kom også *En verdensomseiling* i radioteateret, etter en dramatisering for BBC av Lance Sieveking, oversatt av Sven Lange.[\[19\]](#) I 1972 ble en teaterforestilling basert på *Jorden rundt*-fortellingen satt opp på Det Norske Teatret, etter en dramatisering av Bengt Ahlfors, oversatt til nynorsk og regissert av Svein Erik Brodal.

To nye forlagssatsninger fra 1966–67

Utover på 1960-tallet kommer enda to norske forlag med oversettelser basert på utenlandske utgivelser. Nå er det allerede bearbejdede tekster på engelsk og tysk som ligger til grunn.

«10 på topp-bøkene – De udødelige ungdomsbøkene» til forlaget Ingar Weyer Tveitan utkom fra 1966. Serien hadde et visst slektskap med Gyldendals De aller beste og boklengden var tilsvarende. Begge seriene omfattet klassikere fra verdenslitteraturen tilrettelagt for ungdom. Mens Verne-oversettelsene i Gyldendal-serien hadde basert seg på forkortede svenske utgivelser, var utgangspunktet denne gangen engelske oversettelser. Samtlige hadde standardlengde på rundt 190 sider. Det norske forlaget refererer til den engelske utgaven på tittelbladet, eksempelvis: «*I stillehavets favn*, oversatt etter en engelsk revidert ungdomsutgave: 'Adrift in the Pacific' til norsk ved Thor Solberg». Den norske oversettelsen bruker ikke Vernes navn på romanfigurene eller skipsnavnet Sloghi som er sentralt i fortellingen, men viderefører de anglifiserte navnene: Skipsnavnet blir til Sleuth og guttenavnene Doniphan og Jaques blir til Donagan og Jack. Ingen nye Verne-titler ble lansert gjennom denne norske serien. Samtlige titler i 10 på topp-bøkene var utgitt kort tid før eller utkom nesten samtidig på Tiden og Gyldendal.

Parallelt med disse utgivelsene kommer Den norske Bokklubben i 1967–69 med en påkostet Jules Verne-serie på fem illustrerte bind i stort format, som inneholdt til sammen åtte romantekster og to noveller oversatt etter en tysk, bearbejdet bokserie. Oversetterne var [Trond Winje](#), Trygve Greiff, Eivind Hauge og Anna Margrethe Norum. Bokklubbens serie introduserer to nye romantitler i norsk oversettelse. *Hector Servadac, voyages et aventures à travers le monde solaire* (1877) og *Sans dessus dessous* (1889) ble oversatt fra tysk av Winje og kalt: *En reise gjennom solsystemet* og *Skuddet på Kilimanjaro* (utgitt samlet i 1968). De tyske utgavene forholder seg nokså fritt til originalen, og mange lange passasjer er gjenfortalt i forkortet versjon.

Det store loddet (1971) på norsk

Hundre år etter at Jules Verne første gang kom på trykk fra et norsk forlag, utgis en oversettelse av en roman der hele handlingen er lagt til Norge. *Un Billet de loterie: Le numéro 9672* kom ut på fransk i 1886 med 40 illustrasjoner av George Roux. Andr. Schous forlag utga to år etter den danske oversettelsen til O. P. Ritto. Boken som fikk tittelen *Nr. 9672. Fortælling fra Norge* fant den gang veien til en rekke norske hjem. Også norskamerikanere ble tilbudt den samme oversettelsen gjennom en egen utgave fra Skandinaven's Boghandel i Chicago i 1889. Denne danske utgaven på 175 sider hadde ingen illustrasjoner og var også tekstmessig avkortet. Et eksempel på utelatte sider er en lang passasje der en av hovedpersonene fører en samtale med en reiseorganisator i Christiania.

I 1971 kom fortellingen i en illustrert norsk utgave, oversatt av Georg Wankel. Utgiver var det nystartede C. Huitfeldt forlag som var en avlegger av Bladkompaniet, og som i sin snaut 30 år lange eksistens hovedsakelig kom til å utgi bøker om kunst og kultur. Den første var en ny utgave av *Norge i andres øyne* fra 1932, en bok om utlendingers reiser i Norge, skrevet av Carl Huitfeldt som gjennom mange år var eier og leder av Bladkompaniet. Tematikken videreføres dermed året etter med Vernes roman, der en reise gjennom Telemark og Buskerud er sentral. Handlingen er lagt til den perioden da forfatteren selv reiste i disse områdene. Forlegger Claus Huitfeldt (Carls sønn) kommenterer Vernes Norges-tur i bokens forord:

Hvor rart det enn kan høres var Jules Verne ingen bereist mann (...) de detaljerte observasjoner som preger hans bøker var et resultat av flittig lesning heller enn av selvsyn og egen opplevelse. Men Norge kjente han – fra en reise i 1862 ...

Her viderefremmes misvisende antagelser om forfatterens reisevirksomhet som har stått på trykk i lignende bokutgivelser også i andre land. Det er kjent at for Verne spilte trykte kilder en vesentlig rolle under forarbeidet til romanene, men forfatterens omfattende reisevirksomhet er også godt dokumentert. For øvrig besøkte Verne Norge året før det som opplyses i forordet, fra 18. juli til 3. august 1861.

I forkant av utgivelsen hadde Georg Wankel oversatt et stort antall bøker for Bladkompaniet, deriblant flere av engelske forfattere. Det fremgår ikke i boken hvorvidt Verne-oversettelsen baserer seg på den franske originalen. Selv om ikke alle tekstdetaljer er tatt med og kun halvparten av bildene, fremstår den norske utgaven i utgangspunktet som tro mot innholdet i originalen. Noen steder har oversetteren lagt inn en forklarende tolkning av reisebeskrivelsene og endret på egennavn og stedsnavn. Dette er ikke så merkelig da flere navn i den franske originalutgaven har en litt uforståelig, eller uriktig stavemåte. Et eksempel er kapittel 16, der et reisealternativ fra Tinn mot Drammen beskrives:

Hetzel, 1886: – une fois à Tinoset, monsieur Sylvius, nous contournerons le lac Fol, en passant par Vik et Bolkesjö, de manière à gagner Möse, et de là, Kongsberg, Hangsund et Drammen.	Huitfeldt, 1971: Fra Tinnoset svinger vi østover forbi Follsjøen og passerer Vik og Bolkesjø for å komme til Møsvann. Herfra går ruten videre over Kongsberg, Haugsund og Drammen.
---	---

De fleste av disse stedsnavnene er enkle å tolke for en oversetter med kjennskap til norsk geografi. Den norske oversettelsen korrigerer for trykkfeil og setter inn den gamle betegnelsen for Hokksund som var Haugsund. Møsvann derimot, ligger i stikk motsatt retning og blir ulogisk for en reise fra Bolkesjø mot Kongsberg, som jo går via Jondalen. Gamle reisetekster som Verne studerte, henviste til både «Mose[myra]» og «Möen» [Moen skydsstasjon] i Jondalen, og kan ha vært utgangspunkt for den franske teksten.[\[20\]](#)

For norske lesere vil en del av de egennavnene som Verne benytter i teksten fremstå fremmedartet i dag. Forfatteren kan godt ha hentet også disse i eldre, franske tekster om Norge som han studerte.[\[21\]](#) I den norske oversettelsen har romanpersonene Jöel blitt til Juul, Siegfrid til Sigrid og Sandgoïst til Sandkvist. Litt problematisk blir det når «le célèbre docteur Boek» blir til «den berømte doktor Bök». Det er nemlig god grunn til å anta at Verne her henviser til en faktisk person han møtte under sitt eget norgesopphold, stortingsrepresentant og hudlege Dr. Carl Wilhelm Boeck (1808–1875). Reiselivsmannen Thomas Bennett (1814–1898) hadde forfatteren også et personlig møte med, og etternavnet dukker på tilsvarende vis opp i romanen.

Andre navneendringer gjelder overnattingssteder. På Vernes tid hadde flere hotell i Norge franske navn. Forfatteren besøkte selv Hotel du Nord i hovedstaden, Hotel des Mines på Kongsberg og Hotel

de Scandinavie i Drammen, og Verne benevner dem slik både i roman og i sin dagbok.^[22] I oversettelsen er hotellnavnene endret til Hotel Gruben og Hotel Scandinavien.

Fra 1970-tallet og til i dag: en renessanse

Nye titler på norsk

I løpet av de siste femti årene har bare to nye, tidligere upubliserte titler blant Vernes Voyages Extraordinaires kommet ut på norsk. Men før disse kom også et par tekster som forfatteren selv aldri så publisert så lenge han levde. Forlaget Conny Stålung trykte i 1982 *Den Gyldne vulkan*, oversatt av Ulf Gleditsch. Denne fortellingen, *Le Volcan d'or* som Jules Verne skrev rett før sin død, regnes ikke med i Voyages Extraordinaires. Den ble omskrevet av forfatterens sønn Michel Verne og utgitt i farens navn i 1906.

Enda et av forfatterens etterlatte manuskripter kom ut på norsk da forlaget Aventura utga den uferdige *Onkel Robinson*, oversatt av Kjell Olaf Jensen i 1992. Forelegget var en publikasjon fra Verne-senteret i Nantes – *L'Oncle Robinson* (1991) – og skal være forfatterens forprosjekt til romanen *Den hemmelighetsfulle øya*.

Året etter kom så Vernes 16. ekstraordinære reiseroman for første gang ut i Norge, da Samlaget utga *Den underjordiske byen* (1993). Denne fortellingen, *Les Indes noires* fra 1877, ble oversatt til nynorsk av Ragnar Hovland og skildrer hendelser i et gruvesamfunn i Skottland.

Vidarforlagets nyoversettelser (2008–)

I 2008 igangsatte Vidarforlaget en serie med uavkortede, illustrerte Verne-romaner. I skrivende stund (juni 2019) er ti bind utgitt. En av titlene, *Kaptein Hatteras' eventyrlige ferd til Nordpolen*, hadde ikke tidligere vært tilgjengelig på norsk, da den i 2014 ble oversatt av Tom Lotherington. Andre bøker i serien er oversatt av Lotherington, Bente Christensen og Steinar Lone. *Voyages et Aventures du capitaine Hatteras* (1864) var Vernes andre romanutgivelse, og en dansk oversettelse fra Andr. Schous forlag var til salgs i Norge fra 1875. Fortellingen skildrer en britisk ekspedisjon i Arktis som forsøker å nå Nordpolen. Likhetspunktene med Nansens berømte ekspedisjon 30 år senere er mange, både når det gjelder teorier om havstrømmer, skipsnavn («Forward»/«Fram») og en skute fastfrosset i isen – noe Verne ikke unnlot å kommentere i telegram til Nansen etter hjemkomsten.^[23]

Nansen på sin side, og ellers andre berømte polarforskere som Adolf Erik Nordenskiöld, var ikke ukjent med Vernes meget realistiske fiksjonsfortelling. Nansen hadde endog Vernes Hatteras-bok i engelsk versjon med seg i skipsbiblioteket om bord på Fram – sammen med *Fem uker i ballong* og *Jordens Opdagelseshistorie* i tre bind. Under et besøk i Normandie våren 1897 fremførte Nansen en hilsen til forfatteren, gjengitt i den franske avisen *Journal d'Amiens*:

Jeg sender mine hjerteligste hilsener til Jules Verne, som med sine så gode og så utfordrende bøker, har vekket interesse for vitenskapelige forskningsferder. De er en drømmenes mann [...], men hva var vel livet, om en ikke hadde drømmer![\[24\]](#)

Tilbakeblikk

Om vi tar et tilbakeblikk på norske forlags utgivelser av Vernes illustrerte romantekster helt fra tiden de ble skrevet, er det et hovedtrekk at de mest tekst-tro oversettelsene kom i forfatterens samtid, etterfulgt av en lengre periode der utgivelser på norsk var basert på andre lands allerede forkortede oversettelser. Etter at forfatterskapet har fått en renessanse, spesielt i engelsktalende land henimot slutten av det 20 århundre, har vi også i Norge begynt å få komplette, fullillustrerte bokutgaver oversatt fra originalspråket – 150 år etter at de ble skrevet.

Per Johan Moe - 23. august 2019
pjm@usn.no

Referanser

- Aure, Anton (1916). *Kvinnor i den nynorske bokheimen. Stutte livsskildringar*. Kristiania: Nikolai Olsens Prenteverk.
- Dehs, Volker, Jean-Michel Margot og Zvi Har'El. «The Complete Jules Verne Bibliography». *
Hentet 23. august 2019 fra: <http://jv.gilead.org.il/biblio/voyages.html>
- Énault, Louis (1857). *La Norvège*. Paris: Librairie De L. Hachette et Cie.
- Haffner, Vilhelm (1948). *Albert Cammermeyer – hans liv og virke*. Oslo: Cammermeyers boghandel.
- Halvorsen, J.B. (1888). *Norsk forfatter-lexikon 1814–1880*. Andre bind.
Kristiania: Den norske forlagsforening (Aschehoug, Cammermeyer, Cappelen).
- Huitfeldt, Carl (1970 [1932]). *Norge i andres øyne*. Oslo: C. Huitfeldt forlag.
- Moe, Per Johan (2015). «Intertextuality and Verne's Norway». I Pasqual Bernat, Nicolás Moragues González, Ariel Pérez & Cristian Tello (red.), *Jules Verne: Ciencia, literatura e imaginación*. Barcelona: Ediciones Paganel.
- Pontoppidan, Erik (1752). *Det første Forsøg paa Norges Naturlige Historie*. København: Berlingske Arvingers Bogtrykkerie. Hentet 23. august 2019 fra: https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016012027001
- Verne, Jules (1861). «Carnet de Voyage». Bibliothèques d'Amiens Métropole, JV MS 12.5.
- Øksnevad, Reidar (1939). *Frankrike i norsk litteratur – en bibliografi*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.

Noter

[\[1\]](#) *Magasin d'éducation et de récréation*.

[\[2\]](#) *Illustreret Folkeblad* var «et belærende og underholdende Ugeskrift» redigert av Jacob Erslev. I Norge utkom fra 1855 *Illustreret Folkeblad til Belærelse og Underholdning*, med Bjørnstjerne Bjørnson som redaktør.

[\[3\]](#) I 1874 ble samme tekst også trykt i USA som følgeblad til avisen *Skandinaven*, Chicago: Johnson, Anderson & Lawson.

- [4] Oversetter N.A. Larsen fremgår ikke av utgivelsens tittelblad, men oppgis i Reidar Øksnevads *Frankrike i norsk litteratur* (1939).
- [5] Se [«Árni Magnússon»](#) hos Store norske leksikon
- [6] Haffner, Wilhelm (1948). *Albert Cammermeyer – hans liv og virke*. Oslo: Cammermeyers boghandel.
- [7] *Plangeometriske konstruktioner og konstruktions-metoder* (1875) og *Lærebog i Fysik for Realgymnasiet og tekniske Skoler* (1877).
- [8] *Les Tribulations d'un Chinois en Chine* ble trykt i avisen *Le Temps* 2. juli–7. august 1879.
- [9] *Le Rayon vert* ble trykt i avisen *Le Temps* 17. mai–23. juni 1882.
- [10] *Mathias Sandorf* ble trykt i avisen *Le Temps* 16. juni–20. september 1885.
- [11] *Découverte de la Terre* (Paris 1978–1880).
- [12] Halvorsen, J.B. (1888). *Norsk forfatter-lexikon 1814–1880*. Andre bind. Kristiania: Den norske forlagsforening (Aschehoug, Cammermeyer, Cappelen).
- [13] Ansvarlig for bind 2 og 3 var for en stor del Gabriel Marcel (1843–1909) ved Nasjonalbiblioteket i Paris.
- [14] *Vingt Mille Lieues sous Les Mers. Tour du Monde Sous-marin* (Paris 1869–70).
- [15] Se Moe, Per Johan (2011): [Jules Verne i Norge/Paradisbakkene](#) Publ. på: www.jules-verne.no
- [16] Aure, Anton (1916). *Kvinnor i den nynorske bokheimen. Stutte livsskildringar*. Kristiania: Nikolai Olsens Prenteverk.
- [17] Nr. 116 *Erobreren (Robur le Conquérant)*, nr. 123 *Verdens hersker (Maître du monde)*, nr. 133 *Tigrer og foræderer (La Maison à vapeur)*, nr. 210 *Byen i træerne (Le Village aérien)* og nr. 218 *Den flytende øya (Le Pays des fourrures)*.
- [18] Tilgjengelig på [NRK](#)
- [19] Tilgjengelig på [NRK Serie](#)
- [20] Se Moe, Per Johan (2013). [«Intertextuality and Verne's Norway»](#).
- [21] Verne opplyste å ha lest *La Norvège* (1857) av journalisten og forfatteren Louis Énault.
- [22] Se: <http://julesverne.no/english/verne-diary-2/diary-comments/>

[23] Sitert i *Aftenposten* 4. april 1897.

[24] Fridtjof Nansen i Rouen 30. mars 1897, sitert i *Journal d'Amiens* 1. april 1897.

En komplett bibliografi over norske Verne -utgivelser [v/ artikkelforfatteren, P.J.Moe]

er publisert på: Norsk oversetterleksikon: [pr. 05.03.2020: <https://www.oversetterleksikon.no/bibliografi/>]